

NCERT Solutions for Class 9 Sanskrit Shemushi

Chapter 8 जटायोः शौर्यम्

अभ्यासः

प्रश्न 1.

अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत –

(क) “जटायो! पश्य” इति का वदति?

उत्तरः

“जटायो! पश्य” इति वैदेही वदति?

(ख) जटायुः रावणं किं कथयति?

उत्तरः

“रावण! परदाराभिर्मर्शनात् नीचां मतिं निवर्तय” इति ।

(ग) क्रोधवशात् रावणः किं कर्तुम् उद्यमः अभवत्?

उत्तरः

क्रोधोन्मत्त रावणः जटायु तलेन अभिजधान ।

(घ) पतंगेश्वरः रावणस्य कीदृशं चापं सशरं बभञ्ज?

उत्तरः

पतंगेश्वरः रावणस्य मुक्तामणि विभूषितं सशरं चापं बभञ्ज ।

(ङ) हताश्वो हतसारथिः रावणः कुत्र अपतत्?

उत्तरः

हताश्वो हतसारथिः रावणः भुवि अपतत् ।

प्रश्न 2.

उदाहरणमनुसृत्य णिनि-प्रत्ययप्रयोगं कृत्वा पदानि रचयत

यथा –

गुण + णिनि = गुणिन् (गुणी)

दान + णिनि = दानिन् (दानी)

(क) कवच + णिनि =

(ख) शर + णिनि =

(ग) कुशल – णिनि =

(घ) धन + णिनि =

(ङ) दण्ड + णिनि =

उत्तरः

(क) कवच + णिनि = कवचिन् (कवची)

(ख) शर + णिनि = शरिन् (शरी)

(ग) कुशल + णिनि = कुशलिन् (कुशली)

(घ) धन + णिनि = धनिन् (धनी)

(ङ) दण्ड + णिनि = दण्डिन् (दण्डी)

प्रश्न 3.

रावणस्य जटायोश्च विशेषणानि सम्मिलितरूपेण लिखितानि तानि पृथक्-पृथक् कृत्वा लिखत –

युवा, सशरः, वृद्धः, हताश्वः, महाबलः, पतगसत्तमः, भग्नधन्वा, महागृध्रः, खगाधिपः, क्रोधमूर्च्छितः, पतगेश्वरः, सरथः, कवची, शरी

उत्तरः

प्रश्न 4.

सन्धि/सन्धिविच्छेदं वा कुरुत –

यथा – च + आदय = चादाय

(क) हत + अश्व : =

(ख) तुण्डेन + अस्य =

(ग) + = बभजास्य

(घ) + = अकेनादाय

(ङ) + = खगाधिपः

उत्तरः

(क) हत + अश्वः = हताश्वः

(ख) तुण्डेन + अस्य = तुण्डेनास्य

(ग) बभज + अस्य = बभजास्य

(घ) अङ्केन + अस्य = अङ्केनादाय

(ङ) श्वग + अस्य = खगाधिपः

प्रश्न 5.

‘क’ स्तम्भे लिखितानां पदानां पर्यायाः ‘ख’ स्तम्भे लिखिताः । तान् यथासमक्षं योजयत –

उत्तरः

प्रश्न 6.

अधोलिखितानां पदानां/विलोमपदानि मञ्जूषायां दत्तेषु चित्वा यथासमक्षं लिखत –

उत्तरः

प्रश्न 7.

(क) अधोलिखितानि विशेषणपदानि प्रयुज्य संस्कृतवाक्यानि रचयत –

1. शुभाम्
2. हतसारथिः
3. कवची
4. खगाधिपः
5. वामेन

यथा—रावणः

युवा

.....

.....

.....

.....

.....

.....

रावणः

सशराः

हताश्वः

भग्नधन्वा

क्रोधमूर्च्छितः

सरथः

कवची

शरी

जटायुः

वृद्धाः

.....

.....

.....

.....

.....

.....

जटायुः

महाबलः

पतगसत्तमः

महागृध्रः

खगाधिपः

पतगेश्वरः

क

कवची

आशु

विरथः

पपात

भुवि

पतगसत्तमः

ख

अपतत्

पक्षिश्रेष्ठः

पृथिव्याम्

कवचधारी

शीघ्रम्

रथविहीनः

क

कवची

आशु

विरथः

पपात

भुवि

पतगसत्तमः

ख

कवचधारी

शीघ्रम्

रथविहीनः

अपतत्

पृथिव्याम्

पक्षिश्रेष्ठः

उत्तर:

1. शुभाम् रावणः शुभां सीतां अपहृतवान् ।
2. हतसारथिः हतसारथिः रावणः भुवि अपतत् ।
3. कवची युद्धे कवची सैनिकः निश्शङ्क बुद्धते ।
4. खगाधिपः खगाधिप जटायुः वीरगति प्राप्तः ।
5. वामेन कदापि वामेन मार्गेण न गन्तव्यम् ।

(ख) उदाहरणमनसत्य समस्तं पदं रचयत –
यथा-त्रयाणां लोकानां समाहारः – त्रिलोकी

1. पञ्चानां वटानां समाहारः –
2. सप्तानां पदानां समाहारः –
3. अष्टानां भुजानां समाहारः –
4. चतुर्णां मुखानां समाहारः –

उत्तर:

1. पञ्चानां वटानां समाहारः – पञ्चवटी
2. सप्तानां पदानां समाहारः – सप्तपदी
3. अष्टानां भुजानां समाहारः – अष्टभुजी
4. चतुर्णां मुखानां समाहारः – चर्तुमुखी

मन्दम् पुण्यकर्मणा हसन्ती अनार्य अनतिक्रम्य प्रदाय देवेन्द्रेण प्रशंसेत्	पदानि	दक्षिणेन युवा विलोमशब्दाः
(क)	विलपन्ती	
(ख)	आर्य	
(ग)	राक्षसेन्द्रेण	
(घ)	पापकर्मण	
(ङ)	क्षिप्रम्	
(च)	विगर्हयेत्	
(छ)	वृद्धः	
(ज)	आदाय	
(झ)	वामेन	
(ञ)	अतिक्रम्य	

पदानि	विलोमशब्दाः
(क) विलपन्ती	हसन्ती
(ख) आर्य	अनार्य
(ग) राक्षसेन्द्रेण	देवेन्द्रेण
(घ) पापकर्मण	पुण्यकर्मणा
(ङ) क्षिप्रम्	मन्दम्
(च) विगर्हयेत्	प्रशंसेत्
(छ) वृद्धः	युवा
(ज) आदाय	प्रदाय
(झ) वामेन	दक्षिणेन
(ञ) अतिक्रम्य	अनतिक्रम्य